

Íme: az ember

Berczeli Anzelm Károly válogatott versei

„Magyar költő volt 1918 és 1982 között” – írja e kötet előszavában Mészöly Dezső. *Szeged költője*, teszem hozzá, mégis elfeledtük. Első verseskötetéről 1927-ben, első novelláskötetéről 1928-ban itt a Délmagyarországon *Juhász Gyula* írt. 1937-ben a szabadtéri játékokon bemutatott verses misztériumát, a szegedi hagyományokat művészetté költő *Fekete Mária*-t Bálint Sándor méltatta. 1982-ben ugyanezen a hasábkokon Apró Ferenc búcsúztatta.

A magyar szónak sokoldalú művésze volt. Avantgárd költő, változatos formaművész; e képességét latin, olasz, spanyol, német, angol műfordításaiban is kiválóan kamatoztatta: Janus Pannonius magyar tolmácsolásában úttörő és fölülmúlhatatlan. Szülővárosáról családregényként is helytálló tetralógiát (*Hullámstr, Mesterhegedű, Előjáték, Kamaszok*) írt. Olaszországi kalandozásait is színes képekben örökölte meg (*Kék ég alatt*). Életművének tetemes része máig-kiadatlan. *Hazám nem istápol, s még társaim se voltak / közöny sorvasztott itt lelketlenül* – kesereg *Hazám* című költeményében. Számkivetve érezte magát ő is, akár Juhász Gyula. *A város felett* című versének végén mégis reménykedik, s megfogalmazza a művészek örök *non omnis moriar* vágyát:

*mert egyszer oly idő jön,
hogyan kellet majd, s én őriztem magam.*

Vajon eljött ez az idő?

József Attilával indult együtt, később a Szegedi Fiatalokkal tartott, de elváltak útjaik. „Különös, magányos tehetség” – írta róla kortársa, Sötér István. „Ijesztő az a makacs bezárkózás, amellyel az alkotás enyhet adó, balzsammal kínáló alkalmait elhárítja magától.”

Alkat és sors egymásra lícitált. Nem véletlenül jellemezte életművét a keserű lázadás 1945 előtt és után egyaránt. A piarista diákot 1918-ban Károlyi Mihályhoz írt ódájáért eltanácsolták az iskolából. *Mise* című verseskötetét az ügyesség elkobozta. Keményen társadalombráló drámaírt a kor gyáva színpadai elutasították. Bölcsészdoktori oklevelet szerzett, de az egyetem csak fizetéstelen gyakornokként tudta foglalkoztatni, újságírástól – a Délmagyarország külső munkatársaként – éldegélt. 1938-ban Pestre költözött, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa lett. 1950-ben mint osztályidegent elbocsátották. *A Magyar értelmező szótár* munkatársaként kereste szűkös kenyerét.

„Palackposta ez a gyűjteményes kötet” – bízta verseit az utókorra Mészöly Dezső. A költő maga azt kéri az olvasójától: *Szeresd a verset, mint ahogy / a kedvest szokták...* (*Versolvasónak*). Latin című (*Ecce homo*: íme, az ember) kötetében versei nem keletkezésüknek, nem is egykorú verseskönyveinek időrendjében sorakoznak. Bizonyára özvegye sajátos szerkezetet adott e válogatásnak: hat fejezetre osztotta, s mindegyiknek címében a kötet címeből már ismert *homo* (ember) az első szó. Csak jelzői különböznek: az érzelem embere (*emotionalis*), a varázslaté (*magicus*), a szépet szomjazó (*aestheticus*), a közösségi (*socialis*) ember, az értelemé (*intellectualis*) és végül a teremtő (*faber*) ember

szólal meg e címek alá csoportosított költeményekben.

A költészet örök témái – szerelem, haza, halál – mellett a modern technika csodálata és aggodalma is foglalkoztatta Berczelit. *Homo faber* és a már halála után, mintegy végrendeletként megjelent *Hódolat a Tudománynak* című verseiben keserűen tagadta meg a művészet értelmét: *Szavakra bízom rá magam, s a szó / csak jel, sokszor hamis... A Költő áll a dolgok kezdetén: / szavak varázsa, titkos mágia, / és képzeletben alkotott világ* -

Századunkban, vélte letört pillanataiban, a tudomány, az Agy határozza meg az emberi létet: *a Mérnök műve az új költemény*.

*Költő és Mérnök: két határ –
A kezdet és a vég? Nem tudja senki még –*

Utolsó tétlet című versében, mely kötetét zárja, visszaretten az iménti gondolatától. A tudással visszaélt az emberiség, a technikát napjainkban önpusztításra használja:

*Mit tettél Agyvelő, te rákos daganat,
ki burjánzol csupán, s a Bűn szolgája vagy,
csodás világot kaptál ajándékba, ingyen,
s most megrohadsz saját termékeidben?*

Reménytelennek látta és mutatta az emberi sorsot:

*Minden kincstünk múltól s talmi,
minden percben meg kell halni.
szívünk minden dobbanása
egy-egy vágyunk elmúlása...*

(Haláltánc)

Egyéni leleménye a *Titkostrás* című hosszabb gondolati költemény szerkezete: az ábécé betűire fölfűzve fejt ki filozófiáját. *A betűknek mély értelmük van...* Az X című versben a megélt évszázadból leszűrte pesszimista társadalombólcselét fejt ki; az országot fölülről és alulról egyaránt fenyegető veszedelem természetére int:

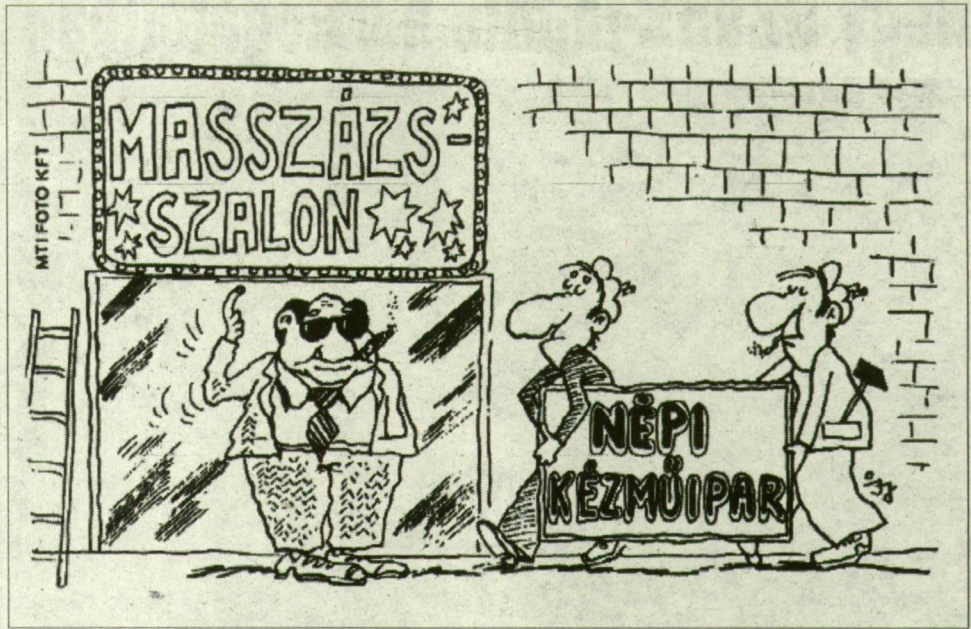
*Ha felülről jön,
Isten nevében garázdálkodnak,
ha alulról jön,
a népet használják fel ürügyül –*

*Az első esetben légy hitetlen,
hogyan megmentsd Istent –
A második esetben vonulj magányba,
hogyan megmentsd a népet –*

Néhány szerelmes versében oldódik keserűsége (*Nászi köszöntő, Templomfal, Románc, Nyári köszöntő, Vallomás, Vártalak stb...*). Ezek ellenpontozzák világlátásának leverő hangulatát. A verset szerető olvasónak így nem csak meggondolkodtató kérdéseket tesz föl, hanem fölemelő, átéltető érzéseket is sugall.

Ideje, hogy szülővárosa megismerje, befogadja, magáénak vallja Juhász Gyula után Szeged másik jeles költőjét, Berczeli Anzelm Károlyt. Éljen az életművével. A színházra is háramlik erkölcsi kötelesség: fölülvizsgálhatná eddigi elzárkózását a szegedi író drámai életművétől. (*AmfipressZ* kiadás.)

Péter László

Magyar szalon-képesség

Kultúra, árnyékban

A magyar művelődési élet legújabbkori történetében alig néhány éve egy új fejezet bukkan fel: a Magyar Kultúra Napja. A költőfejedelem, Kölcsey Ferenc kiemelkedő művének, a Himnusznak születésnapja, január 22. nevezetes mérföldkő. Amilyen könnyű ünnepi rangra emelni egy napot, annyira nehéz megtalálni tartalmának lényegét. A piros betűs kötetéhez pedig több évtizednyi emléklerekódás-háttér szükséges, hogy csillogása legyen a fogalomnak: Magyar Kultúra Napja.

Még körülírni, elemezni is nehéz! A magyar szóval csak-csak megbirkózunk (az utóbbi időben még az érzelmi töltése is gazdagabb), az időhatározó pedig nem jelent nehéz terhet. De mit mond az ünnep lényege: a kultúra szó? Mennyit takar el e sokat vitatott fogalmakat bujtató kifejezés?

A művészet, a tudomány, az ismeretterjesztés, a napi tevékenységünk sokféle meghatározása között az emberek művelődése, önmagunk formálása csak egy szelete a nagybetűs Kultúrának. Igaz, a legszínesebb és legtöbb rétegű alkotórésze, amit kisebb-nagyobb mértékben, valamennyien birtoklunk.

Nem lehet minden településen operaház, és nem működhet minden megyében egy tudományos akadémia. Ellenben, ahol már néhány százan vagy pár ezren élnek, rögtön megalaktikák a gazda-

kört, az asszonykórust vagy a fiatalok klubját. Szabad idejükben, saját örömeikre gyűjtik az emberek a település történetét, régi tárgyakat és emlékeket. Megszóltatják a nagyszülők dalait, megismerik a legújabb termelési kultúrákat. Apró településeken újságot trnák, kábeltevéit szerveznek és faragott fából játszóteret építenek. Közben eszébe sem jut senkinek olyan szakkifejezés, mint hagyományörzés vagy értéktelenség.

„Csak” igazi közösségek alakulnak, egyesületek szerveződnek, és alapítványok segítik a kultúra egy-egy mélyrétegének szorgalmas búvárait. Közben újabb fejezetet írhat a messzebbre látó társunk a civil társadalmi szerveződésekéről szóló tanulmányához.

Máskor nem adja meg magát ilyen könnyen az áhított ismeret. Ismerős a csillogó-csábító reklám-szlogen: Tanuljunk könnyen, gyorsan nyelveket! A hiba csupán ott van – aki próbálta bizonyítani, alaposan megismeri, elsajátítani valamit csak nehezen és lassan lehet. A tudomány és a művészetek útján az ismeretek öröme fogja a kezünket. Csak nem szabad elfelejteni: nincs külön királyi ösvény még a kiválasztottak számára sem. Arról nem is szólva: a megérkezés mindig ideiglenes, a végállomást pedig nem ériük el soha.

Néha még eligazodni sem könnyű! Szellemi kufárok forogtatója a művelődés szélró-

zsáját, a tévedések sivatagába vezetve a gyanútlan. Kenyeret és cirkszt ígér a cini-kus hatalom a felszínes nézelődőnek, miközben a nemes kultúra színes ruhájába öltözteti az üres bugyutaságot. Hangos és rikkító konzumkultúra csábítja a könnyebb ellenállás irányába menetelőt. Üres, semmiről sem szóló könyvek, a butaságot zászlóként, önként viselő magazinok, az erőszakban térdig gázoló „távolnyugati” filmek sugallják, súlykölják a primitív magatartást. Mert a valódi kultúra, akármerről nézzük, a fogalom minden értelmében: drága. Nehéz mozgásba hozni, működtetni, még megismerni is. Csak leállítani, az energiát másra fordítani, az intézményeket lecsupaszítani, majd bezárni: az már könnyű. Igaz, ez kerül a legkevesebb pénzbe!

A kultúra kerekének küllőiből ki lehet néha ütni egyet-egyet, azért a forgást megállítani még sohasem sikerült. Ötéves fiannak olyan természetes játékeszköz a hihetetlenül bonyolult számítógép, mint nekem volt annak idején az építőckocka. Az én csodám az ő életének már természetes része.

Talán erről is szól – nekünk – a Magyar Kultúra Napja.

Kruzslicz Pál
a Magyar Népművelők
Egyesületének
alelnöke

Himnusz történet a Somogyi-könyvtárban

Január 22-e a Himnusz születésnapja, és ez a dátum a *magyar kultúra napja*. Ebből az alkalomból nyílt kiállítás *Himnusz történet* címmel a Somogyi-könyvtárban. A tárlatot *Kratochwill Ottília, Tóthné Magyar-Kossa Enikő*, könyvtáros és Nagy Ádám muzeológus rendezte be.

A kiállításon látható kéziratok és kották az Országos Széchényi Könyvtárból, a könyvek a Somogyi-könyvtárból, az arcképek, érmek és bélyegek a Móra Ferenc Múzeumból, a hanglemezek, sajtószemelvények és dokumentáció pedig Nagy Ádám gyűjteményéből való. Az ide sorrendben már a *negyedik rendezvény*, minden évben más-más szempontból válogatták az anyagot. Az első évben a rosszul értelmezett internacionalizmust próbálták jó irányba fordítani, hiszen a kiállítás egy részén szerepelt csak a magyar himnusz, a töb-

bin más népek himnuszai voltak. A következő esztendőben a Kölcsey születésének 200. évfordulójára

kiírt képzőművészeti pályázatra beküldött alkotásokat, a harmadik alkalommal a világ minden tájáról származó,

himnusszal foglalkozó bélyegeket, most pedig Erkel Ferenc halálának 100. évfordulója alkalmából kifejezetten csak a Himnusszal és a Szózáttal kapcsolatos dokumentumokat állítottak ki – mondottá Nagy Ádám.

A tárlók anyagai *időrendi sorrendben* követik egymást, kezdve a Boldogasszony Anyánk és a Magyarok Tündöklő Csillaga című népénekektől, melyek a 17. században születtek, s a 18-ban himnusz-ként énekelték őket, a későbbi pályázatra beküldött kéziratos kottákon és a korabeli újságok tudósításain keresztül egészen napjainkig, a '81-ben megjelent Himnusz lemez, könyvig és a Kölcsey évforduló kiadványaiig.

A kiállítás február 10-ig tekinthető meg a könyvtár nyitvatartási idejében.

T. V.

Ismét könyvhét

A kiadványainak február 10-ig kell dönteniük, hogy mely kiadványait nevezik a 64. ünnepi Könyvhétre. A nevezésnek egyebek között tartalmaznia kell a kiadvány legfontosabb adatait, árát, tervezett példányszámát, műfaji besorolását, megjelenésének tervezett időpontját és rövid tartalmi ismertetőjét. A könyvek seregszemléjét idén június 4. és 8-a között tartják – tájékoztatta az MTI-t a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése csütörtökön.

A könyvheti listára csak azok a művek kerülhetnek fel, amelyek a szakma ünnepe előtt nem kerültek forgalomba, és a kiadók május 20-ig garantálják megjelenésüket. A listán nem kaphat helyet: lektűr, krimi, horror, szex, pornó, valamint közhasznú kiadvány. Az ünnepi könyvheti lista – amilyen maximum 120 könyv szerepelhet – a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése elnökségének tagjaiból álló bizottság javaslata alapján alakul ki.

Az ünnepi könyvhét központi helyszíne a budapesti Vörösmarty tér lesz.

Vásárhelyen temetik el Lontay Margitot

Lontay Margit Jászai Mari- és Aase-díjas érdemes művész február 6-án 11 órakor helyezik örök nyugalomra a hódmezővásárhelyi Kincses-református temetőben.

Lontay Margit január 11-én, 76 éves korában hunyt el. Mű-

vészi pályájának Szeged, Pécs, majd ismét Szeged, később Debrecen és a budapesti Madách Színház voltak állomásai. Utolsó filmszerepét a *Sose halunk meg* című Koltai-filmben alakította, amelynek bemutatóját már nem érthette meg.